

English & Persian Proverbs

First Edition

Ali Akbar Abedian Kasgari

**Honarsaraye Andisheh
Tehran 2007**

Enteshrate Honarsaraye Andisheh

No:122 Koucheh Bahar, Khiaban Daneshgah

Tel: (+98 21) 66463863

Email: Honarsarayeandisheh@gmail.com

© Enteshrate Honarsaraye Andisheh

First Published 2007

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission in writing of the Author.

1st Volume

$a \sim k$

Abedian Kasgari, Ali Akbar, 1337(1958)

English & Persian Proverbs / Tehran:

Honarsaraye Andisheh, 1386(2007),
1024 p.

Library of Congress: PIR 4F416/3996

Dewey Decimal System: 398

National Library of Iran: M85-323430

ISBN 964-7457-47-2

English & Persian Proverbs

Author:

Ali Akbar Abedian Kasgari

Published By:

Honarsaraye Andisheh

Index

Many A little makes a mickle	Page 25
ABSENCE makes the heart grow fonder	Page 27
ACCIDENTS will happen (in the best-regulated families)	Page 28
There is no ACCOUNTING for tastes	Page 29
ACTIONS speak louder than words	Page 30
When ADAM delved and Eve span, who was then	Page 31
ADVENTURES are to the adventurous	Page 33
ADVERSITY makes strange bedfellows	Page 35
AFTER dinner rest a while, after supper walk a mile	Page 37
Adam's ALE is the best brew	Page 38
It takes ALL sorts to make a world	Page 39
There is measure in ALL things	Page 41
ALL things are possible with God	Page 42
ALL comes to him who knows how to wait	Page 45
Laugh and the world laughs with you; ... weep ALONE	Page 48
Leave well ALONE	Page 50
Let well ALONE	Page 51
Live AND learn	Page 52
To sow the wind AND reap the whirlwind	Page 53
One law for the rich and ANOTHER for the poor	Page 55
ANY port in a storm	Page 56
If ANYTHING can go wrong, it will	Page 57
An APE's an ape, a varlet's a varlet, though they be clad ...	Page 59
APPEARANCES are deceptive	Page 61
APPETITE comes with eating	Page 62
An APPLE a day keeps the doctor away	Page 64
The APPLE never falls far from the tree	Page 65
A rotten APPLE quickly infects its neighbour	Page 66
APRIL showers bring forth May flowers	Page 67
An ARMY marches on its stomach	Page 68
ART is long and life is short	Page 70
ASK no questions and hear no lies	Page 71
ATTACK is the best form of defence	Page 72
To throw out the BABY with the bathwater	Page 74
A BAD excuse is better than none	Page 77

BAD money drives out good	Page 79
BAD news travels fast	Page 81
A BAD penny always turns up	Page 82
A BAD workman blames his tools	Page 83
One BAD apple can spoil the whole barrel	Page 85
As you BAKE, so shall you brew	Page 86
Better go BARE-FOOT than in tight shoes	Page 87
A BARKING dog never bites	Page 88
BARNABY bright, Barnaby bright, the longest day and ...	Page 90
If you would BE well served, serve yourself	Page 92
BE what you would seem to be	Page 94
One cannot love and BE wise	Page 96
What must BE, must be	Page 98
(To) BE more Catholic than Pop	Page 99
BEAR and forbear	Page 102
He that cannot BEAT the ass beats the saddle	Page 103
One BEAT the bush and another caught the hare	Page 105
BEAUTY is in the eye of the beholder	Page 107
BEAUTY is only skin-deep	Page 109
Life isn't all BEER and skittles	Page 110
Look BEFORE you leap	Page 111
We must learn to walk BEFORE we can run	Page 113
Love BEGETS love	Page 115
Set a BEGGAR on horseback, and he'll ride to the Devil	Page 116
BEGGARS can't be choosers	Page 118
I have no pretension to BEGIN with	Page 120
Life BEGINS at forty	Page 122
BELIEVE nothing of what you hear and only half of ...	Page 124
A BELLOWING cow soon forgets her calf	Page 125
All's for the BEST in the best of all possible worlds	Page 127
He laughs BEST who laughs last	Page 129
The BEST-laid schemes of mice and men gang aft agley	Page 130
The BEST of friends must part	Page 131
The BEST of men are but men at best	Page 132
The BEST things come in small packages	Page 133
The BEST things in life are free	Page 134
It is BEST to be on the safe side	Page 135

BETTER a dinner of herbs than a stalled ox where hate is	Page 137
BETTER a good cow than a cow of a good kind	Page 139
BETTER be an old man's darling, than a young man's slave	Page 141
BETTER be envied than pitied	Page 143
BETTER be out of the world than out of the fashion	Page 144
BETTER be safe than sorry	Page 145
BETTER late than never	Page 149
BETTER one house spoiled than two	Page 151
BETTER the devil you know than the devil you don't know	Page 152
BETTER to wear out than to rust out	Page 153
BETTER wed over the mixen than over the moor	Page 155
It is BETTER to be born lucky than rich	Page 156
It is BETTER to give than to receive	Page 157
It is BETTER to travel hopefully than to arrive	Page 158
'Tis BETTER to have loved and lost, than never to have ...	Page 161
The BETTER the day, the better the deed	Page 164
BIG fish eat little fish	Page 165
BIG fleas have little fleas upon their backs to bite them, ...	Page 166
The BIGGER they are, the harder they fall	Page 168
A BIRD in the hand is worth two in the bush	Page 169
A BIRD never flew on one wing	Page 171
BIRDS in their little nests agree	Page 172
BIRDS of a feather flock together	Page 173
Little BIRDS that can sing and won't sing must be made ...	Page 175
There are no BIRDS in last year's nest	Page 176
The BITTER bit(ten)	Page 177
The pot calls the kettle BLACK	Page 179
Two BLACKS don't make a white	Page 181
A BLEATING sheep loses a bite	Page 182
BLESSED is he who expects nothing, for he shall never ...	Page 183
BLESSINGS brighten as they take their flight	Page 184
A nod's as good as a wink to a BLIND horse	Page 186
Love is BLIND	Page 188
There's none so BLIND as those who will not see	Page 189
When the BLIND lead the blind, both shall fall into the ditch	Page 191
A BLIND man's wife needs no paint	Page 192
Ignorance is BLISS	Page 194

BLOOD is thicker than water	Page 196
BLOOD will have blood	Page 198
The BLOOD of the martyrs is the seed of the Church	Page 201
You cannot get BLOOD from a stone	Page 207
Straws tell which way the wind BLOWS	Page 209
BLUE are the hills that are far away	Page 210
It's too late to shut the ..... after the horse has BOLTED	Page 212
You can't tell a BOOK by its cover	Page 213
If you're BORN to be hanged then you'll never be drowned	Page 214
BOYS will be boys	Page 216
Two BOYS are half a boy, and three boys are no boy at all	Page 217
BRAG is a good dog, but holdfast is better	Page 218
None but the BRAVE deserve the fair	Page 219
BRAVE men lived before Agamemnon	Page 220
Man cannot live by BREAD alone	Page 222
Playing involves BREAKING	Page 223
What's BRED in the bone will come out in the flesh	Page 224
Like BREEDS like	Page 227
BREVITY is the soul of wit	Page 228
As you BREW, so shall you bake	Page 229
You cannot make BRICKS without straw	Page 230
Happy is the BRIDE that sun shines on	Page 231
It is good to make a BRIDGE of gold to a flying enemy	Page 232
To cross one's BRIDGES when one comes to them	Page 234
BROOKS of Sheffield	Page 235
New BROOMS	Page 236
Every BULLET has its billet	Page 239
A BULLY is always a coward	Page 241
A BURNT child dreads the fire	Page 243
The BUSIEST men have the most leisure	Page 244
BUSINESS before pleasure	Page 245
Punctuality is the soul of BUSINESS	Page 246
Slow BUT sure	Page 247
BUY in the cheapest market and sell in the dearest	Page 248
You BUY land, you buy stones; you buy meat, you buy ...	Page 249
Let the BUYER beware	Page 250
CAESAR's wife must be above suspicion	Page 251

After a storm comes a CALM	Page 252
The CALM before the storm	Page 253
It is the last straw that breaks the CAMEL's back	Page 256
He who CAN does; he who cannot teaches	Page 260
CANDLEMAS day, put beans in the clay; put candles ...	Page 262
If CANDLEMAS day be sunny and bright, winter will ...	Page 263
You CANNOT lose what you never had	Page 264
If the CAP fits, wear it	Page 266
Where the CARCASE is, there shall the eagles be ...	Page 268
Lucky at CARDS, unlucky in love	Page 270
CARE killed the cat	Page 272
To CARRY coals to Newcastle	Page 274
The die is CAST	Page 276
Ne'er CAST a clout till May be out	Page 277
To CAST pearls before swine	Page 278
A CAT in gloves catches no mice	Page 280
A CAT may look at a king	Page 281
When the CAT's away, the mice will play	Page 282
The CAT, the rat, and Lovell the dog, rule all England ...	Page 284
The CAT would eat fish, but would not wet her feet	Page 286
You cannot CATCH old birds with chaff	Page 287
All CATS are grey in the dark	Page 289
CAVEAT emptor	Page 290
Nothing is CERTAIN but the unforeseen	Page 292
A CHAIN is no stronger than its weakest link	Page 294
A CHANGE is as good as a rest	Page 295
Don't CHANGE horses in mid-stream	Page 297
The leopard does not CHANGE his spots	Page 299
CHARITY begins at home	Page 301
It is as CHEAP sitting as standing	Page 302
CHEATS never prosper	Page 303
A CHERRY year, a merry year, a plum year, a dumb year	Page 304
The CHILD is the father of the man	Page 305
CHILDREN and fools tell the truth	Page 306
CHILDREN are certain cares, but uncertain comforts	Page 309
CHILDREN should be seen and not heard	Page 310
A CHIP of luck is more than a pound worth of wit	Page 311

There are more ways of killing a dog than CHOKING it ...	Page 312
Never CHOOSE your women or your linen by candlelight	Page 313
The CHURCH is an anvil which has worn out many ...	Page 314
CIRCUMSTANCES alter cases	Page 316
CIVILITY costs nothing	Page 319
CLEANLINESS is next to godliness	Page 320
CLERGYMEN's sons always turn out badly	Page 321
From CLOGS to clogs is only three generations	Page 322
To cut one's coat according to one's CLOTH	Page 324
Every CLOUD has a silver lining	Page 326
To CLUTCH at straws	Page 327
Let the COBBLER stick to his last	Page 328
Every COCK will crow upon his own dunghill	Page 330
COLD hands, warm heart	Page 332
COMING events cast their shadows before	Page 333
A man is known by the COMPANY he keeps	Page 334
The COMPANY makes the feast	Page 337
Two is COMPANY, but three is none	Page 339
COMPARISONS are odious	Page 340
He that COMPLIES against his will is of his own opinion still	Page 343
CONFESS and be hanged	Page 345
Open CONFESSION is good for the soul	Page 346
CONSCIENCE makes cowards of us all	Page 347
CORPORATIONS have neither bodies to be punished ...	Page 350
COUNCILS of war never fight	Page 351
Don't COUNT your chickens before they are hatched	Page 353
Happy is the COUNTRY which has no history	Page 355
In the COUNTRY of the blind, the one-eyed man is king	Page 358
The COURSE of true love never did run smooth	Page 359
Home is home, as the Devil said ... COURT of Session	Page 361
Everyone stretches his legs according to the ...COVERLET	Page 364
Why buy a COW when milk is so cheap?	Page 365
COWARDS die many times before their death	Page 366
The COWL does not make the monk	Page 367
A CREAKING door hangs longest	Page 369
Poverty is the mother of CRIME	Page 370
CROSSES are ladders that lead to heaven	Page 372

It is no use CRYING over spilt milk	Page 374
He that will to CUPAR maun to Cupar	Page 376
An ounce of prevention is better than a pound of CURE	Page 378
What can't be CURED must be endured	Page 379
Desperate cuts must have desperate CURES	Page 380
CURSES, like chickens, come home to roost	Page 381
The CUSTOMER is always right	Page 383
CUT your coat according to your cloth	Page 385
Diamond CUT diamond	Page 386
Don't CUT off your nose to spite your face	Page 387
The DAMAGE is done	Page 388
They that DANCE must pay the fiddler	Page 389
The DARKEST hour is just before the dawn	Page 391
Like father, like DAUGHTER	Page 394
White silver for a dark DAY	Page 395
DEAD men don't bite	Page 396
DEAD men tell no tales	Page 397
Let the DEAD bury the dead	Page 398
A DEAF husband and a blind wife are always a happy ...	Page 399
The DEAR (only) knows	Page 400
DEATH is the great leveler	Page 402
DEATH pays all debts	Page 404
Appearances are DECEIVING	Page 405
Between the devil and the DEEP sea	Page 407
DELAYS are dangerous	Page 408
After us the DELUGE	Page 410
DESPERATE diseases must have desperate remedies	Page 411
The DEVIL can quote Scripture for his own ends	Page 412
The DEVIL is not so black as he is painted	Page 413
The DEVIL looks after his own	Page 414
The DEVIL was sick, the Devil a saint would be; the ...	Page 416
To talk of the DEVIL	Page 418
Why should the DEVIL have all the best tunes?	Page 419
DIAMOND cuts diamond	Page 421
A man can DIE only once	Page 422
He who lives by the sword DIES by the sword	Page 423
It's DIFFERENT as chalk and cheese	Page 424

The DIFFICULT is done at once; the impossible takes a ...	Page 427
DILIGENCE is the mother of good luck	Page 428
Throw DIRT enough, and some will stick	Page 429
DIRTY water will quench fire	Page 430
One does not wash one's DIRTY linen in public	Page 431
An ounce of DISCRETION is worth a pound of learning	Page 432
DISCRETION is the better part of valour	Page 433
DIVIDE and rule	Page 434
To err is human, to forgive DIVINE	Page 438
DO as I say, not as I do	Page 440
DO as you would be done by	Page 441
DO right and fear no man	Page 442
The best DOCTORS are Dr Diet, Dr Quiet, and Dr Merryman	Page 443
A DOG that will fetch a bone will carry a bone	Page 444
A live DOG is better than a dead lion	Page 446
DOG does not eat dog	Page 447
Every DOG has his day	Page 448
Every DOG is allowed one bite	Page 449
Give a DOG a bad name and hang him	Page 450
Love me, love my DOG	Page 452
The DOG returns to its vomit	Page 453
It's DOGGED as does it	Page 454
DOGS bark, but the caravan goes on	Page 455
What's DONE is done	Page 456
A DOOR must either be shut or open	Page 457
A postern DOOR makes a thief	Page 459
When in DOUBT, do nowt	Page 460
My cake is DOUGH	Page 461
He that is DOWN, down with him	Page 463
Whosoever DRAWS his sword against the prince must ...	Page 465
DREAM of a funeral and you hear of a marriage	Page 466
A DRIPPING June sets all in tune	Page 467
DRIVE gently over the stones	Page 468
You can DRIVE out Nature with a pitchfork, but she ...	Page 469
Continual DROPPING wears away a stone	Page 471
A DROWNING man will clutch at a straw	Page 473
DROWNING man is not troubled by rain	Page 474

To give the Devil his DUE	Page 475
Do your DUTY and fear no man	Page 476
EAGLES don't catch flies	Page 477
EARLY to bed and early to rise, makes a man healthy, ...	Page 478
The EARLY bird catches the worm	Page 479
The EARLY man never borrows from the late man	Page 480
Little pitchers have large EARS	Page 481
EAST, west, home's best	Page 482
EASY come, easy go	Page 483
EASY does it	Page 485
EAT to live, not live to eat	Page 486
He that would EAT the fruit must climb the tree	Page 487
We must EAT a peck of dirt before we die	Page 489
You cannot EAT your cake and have it	Page 490
Don't put all your EGGS in one basket	Page 491
Every ELM has its man	Page 492
EMPTY sacks will never stand upright	Page 493
EMPTY vessels make the most sound	Page 494
To EMPTY out the baby with the bathwater	Page 495
He who wills the END, wills the means	Page 497
The END crowns the work	Page 498
The END justifies the means	Page 500
There is no little ENEMY	Page 501
It's good to strike the serpent's head with your ENEMY'S...	Page 503
ENGLAND's difficulty is Ireland's opportunity	Page 505
The ENGLISH are a nation of shop-keepers	Page 507
One ENGLISHMAN can beat three Frenchmen	Page 508
An ENGLISHMAN's house is his castle	Page 509
An ENGLISHMAN's word is his bond	Page 510
A word to the wise is ENOUGH	Page 512
ENOUGH is as good as a feast	Page 513
To ERR is human	Page 515
EVERY land has its own law	Page 516
EVERY little helps	Page 517
EVERY man for himself	Page 518
EVERY man has his price	Page 519
EVERY man is the architect of his own fortune	Page 521

EVERY man to his taste	Page 523
EVERY man to his trade	Page 525
In a calm sea, EVERY man is a pilot	Page 526
EVERYBODY loves a lord	Page 528
What EVERYBODY says must be true	Page 529
EVERYBODY's business is nobody's business	Page 531
EVERYTHING has an end	Page 533
There is a time and place for EVERYTHING	Page 534
EVIL communications corrupt good manners	Page 535
EVIL doers are evil dreaders	Page 536
See no EVIL, hear no evil	Page 540
Of two EVILS choose the less	Page 541
EXAMPLE is better than precept	Page 544
There is an EXCEPTION to every rule	Page 545
A fair EXCHANGE is no robbery	Page 546
What can you EXPECT from a pig but a grunt?	Page 549
An ounce of EXPERIENCE is better than a pound of science	Page 550
EXPERIENCE is the best teacher	Page 551
EXTREME remedies for extreme ills	Page 553
EXTREMES meet	Page 557
The EYE of a master does more work than both his hands	Page 560
What the EYE doesn't see, the heart doesn't grieve over	Page 561
The EYES are the window of the soul	Page 562
FACT is stranger than fiction	Page 565
FACTS are stubborn things	Page 567
FAINT heart never won fair lady	Page 568
All's FAIR in love and war	Page 569
FAIR and softly goes far in a day	Page 570
FAIR play's a jewel	Page 571
FAITH will move mountains	Page 573
To FALL between two stools	Page 574
FAMILIARITY breeds contempt	Page 576
The FAMILY that prays together stays together	Page 577
FAR-FETCHED and dear-bought is good for ladies	Page 579
The FAT is in the fire	Page 580
FATE knocks once at every man's door	Page 581
Like FATHER, like son	Page 583

A FAULT confessed is half redressed	Page 583
Fortune FAVOURS bold	Page 586
FEAR the Greeks bearing gifts	Page 587
If in FEBRUARY there be no rain, 'tis neither good for ...	Page 588
FEED a cold and starve a fever	Page 589
Little strokes FELL great oaks	Page 590
The FEMALE of the species is more deadly than the male	Page 591
You win a FEW, you lose a few	Page 592
To pay the FIDDLER	Page 593
FIELDS have eyes, and woods have ears	Page 594
FIGHT fire with fire	Page 596
He who FIGHTS and runs away, may live to fight ...	Page 597
Love will FIND a way	Page 599
FINDERS keepers	Page 601
FINE feathers make fine birds	Page 602
FINE words butter no parsnips	Page 603
FINGERS were made before forks	Page 604
Don't have too many irons in the FIRE	Page 605
To play with FIRE	Page 606
FIRST catch your hare	Page 607
FIRST come, first served	Page 608
FIRST impressions are the most lasting	Page 609
FIRST things first	Page 610
It is the FIRST step that is difficult	Page 611
The FIRST duty of a soldier is obedience	Page 612
All is FISH that comes to the net	Page 614
FISH and guests stink after three days	Page 616
Little FISH are sweet	Page 618
The FISH always stinks from the head downwards	Page 619
There are as good FISH in the sea as ever came out of it	Page 620
If you lie down with dogs, you will get up with FLEAS	Page 621
Pigs might FLY	Page 622
He that FOLLOWS freits, freits will follow him	Page 623
A FOOL and his money are soon parted	Page 625
A FOOL at forty is a fool indeed	Page 627
A FOOL may give a wise man counsel	Page 628
A man who is his own lawyer has a FOOL for his client	Page 629

FOOLS and bairns should never see half-done work	Page 630
FOOLS ask questions that wise men cannot answer	Page 632
FOOLS build houses and wise men live in them	Page 633
FOOLS for luck	Page 634
FOOLS rush in where angels fear to tread	Page 635
FOREWARNED is forearmed	Page 636
FORTUNE favours fools	Page 639
FORTUNE favours the brave	Page 640
FORTUNE knocks once, at least, at every man's door	Page 645
FOUR eyes see more than two	Page 646
There's no such thing as a FREE lunch	Page 647
A FRIEND in need is a friend indeed	Page 649
Stolen FRUIT is sweet	Page 652
When all FRUIT falls, welcome haws	Page 654
FULL cup, steady hand	Page 655
It's ill speaking between a FULL man and a fasting	Page 657
Long and lazy, little and loud; fat and FULSOME, pretty ...	Page 658
One FUNERAL makes many	Page 659
One man's loss is another man's GAIN	Page 662
What you lose on the swings you GAIN on the roundabouts	Page 664
Lookers-on see most of the GAME	Page 666
Perseverance kills the GAME	Page 667
An old poacher makes the best GAMEKEEPER	Page 670
It takes three GENERATIONS to make a gentleman	Page 672
GENIUS is an infinite capacity for taking pains	Page 674
GENTLY does it	Page 675
To GET a quart into a pint pot	Page 676
You don't GET something for nothing	Page 677
Never look a GIFT horse in the mouth	Page 678
GIGO	Page 679
GIVE and take is fair play	Page 680
GIVE a thing, and take a thing, to wear the Devil's gold ring	Page 681
GIVE the Devil his due	Page 683
He GIVES twice who gives quickly	Page 684
Those who live in GLASS houses shouldn't throw stones	Page 685
All that GLITTERS is not gold	Page 686
Dreams GO by contraries	Page 689

GO abroad and you'll hear news of home	Page 690
Lightly come, lightly GO	Page 691
Love makes the wolrd GO round	Page 693
To GO to the wall	Page 694
GOD helps them that help themselves	Page 696
GOD made the country, and man made the town	Page 697
GOD makes the back to the burden	Page 698
GOD never sends mouths but He sends meat	Page 699
GOD sends meat, but the Devil sends cooks	Page 701
GOD tempers the wind to the shorn lamb	Page 702
Every man for himself, and GOD for us all	Page 704
Where GOD builds a church, the Devil will build a chapel	Page 705
You cannot serve GOD and Mammon	Page 706
GOD's in his heaven; all's right with the world	Page 707
The GODS send nuts to those who have no teeth	Page 709
Whom the GODS love die young	Page 710
Whom the GODS would destroy, they first make mad	Page 711
He that GOES a-borrowing, goes a-sorrowing	Page 713
When the GOING gets tough, the tough get going	Page 714
GOLD may be bought too dear	Page 715
A GOLDEN key can open any door	Page 717
Silence is GOLDEN	Page 718
A GOOD beginning makes a good ending	Page 719
A GOOD horse cannot be of a bad colour	Page 720
A GOOD Jack makes a good Jill	Page 722
A liar ought to have a GOOD memory	Page 723
GOOD fences make good neighbours	Page 725
GOOD men are scarce	Page 726
GOOD seed makes a good crop	Page 729
GOOD wine needs no bush	Page 731
He is a GOOD dog who goes to church	Page 732
If you can't be GOOD, be careful	Page 733
One GOOD turn deserves another	Page 734
The GOOD is the enemy of the best	Page 737
The only GOOD enemy is a dead enemy	Page 738
There's many a GOOD cock come out of a tattered bag	Page 740
There's many a GOOD tune played on an old fiddle	Page 742

When the GORSE is out of bloom, kissing's out of fashion	Page 743
What is GOT over the Devil's back is spent under his belly	Page 744
To teach one's GRANDMOTHER	Page 746
The GRASS is always greener on the other side of the fence	Page 748
While the GRASS grows, the steed starves	Page 749
He has one foot in the GRAVE	Page 750
A GREAT book is a great evil	Page 751
GREAT minds think alike	Page 752
GREAT oaks from little acorns grow	Page 753
There's no GREAT loss without some gain	Page 754
The GREATER the sinner, the greater the saint	Page 755
The GREATER the truth, the greater the libel	Page 756
When GREEK meets Greek, then comes the tug of war	Page 759
A GREEN Yule makes a fat churchyard	Page 760
Friends may meet, but mountains never GREET	Page 761
The GREY mare is the better horse	Page 763
To GROW in the telling	Page 764
A GUILTY conscience needs no accuser	Page 765
HALF a loaf is better than no bread	Page 766
HALF the truth is often a whole lie	Page 767
One HALF of the world does not know how the other ...	Page 768
The HALF is better than the whole	Page 769
Do not meet troubles HALF-WAY	Page 770
Don't HALLOO till you are out of the wood	Page 771
One HAND for oneself and one for the ship	Page 773
One HAND washes the other	Page 775
The HAND that rocks the cradle rules the world	Page 776
HANDSOME is as handsome does	Page 778
HANG a thief when he's young, and he'll no' steal when ...	Page 780
Little thieves are HANGED, but great ones escape	Page 782
One might as well be HANGED for a sheep as a lamb	Page 783
Do not spoil the ship for a HA'PORTH of tar	Page 784
Call no man HAPPY till he dies	Page 786
If you would be HAPPY for a week take a wife; if you ...	Page 788
HARD cases make bad law	Page 789
HARD words break no bones	Page 792
They don't go in HARNESS	Page 793

It is a long lane that HAS no turning	Page 794
HASTE is from the Devil	Page 795
HASTE makes waste	Page 797
Marry in HASTE and repent in leisure	Page 798
More HASTE, less speed	Page 799
Much would HAVE more	Page 800
Nothing venture, nothing HAVE	Page 804
What you HAVE, hold	Page 806
HAWKS will not pick out hawks' eyes	Page 807
Make HAY while the sun shines	Page 808
HE lives long who lives well	Page 809
A big HEAD has a big ache	Page 810
Where Macgregor sits is the HEAD of the table	Page 811
Time HEALS	Page 813
Listeners never HEAR any good of themselves	Page 814
If you don't like the HEAT, get out of the kitchen	Page 815
HEAVEN protects children, sailors, and drunken men	Page 816
HEAVEN save us from our friends	Page 817
A lazy sheep thinks its wool HEAVY	Page 819
HELL hath no fury like a woman scorned	Page 821
Every HERRING must hang by its own gill	Page 822
He who HESITATES is lost	Page 824
Love and a cough cannot be HID	Page 826
Those who HIDE can find	Page 827
The HIGHER the monkey climbs the more he shows his tail	Page 828
Every man for HIMSELF, and the Devil take the hindmost	Page 829
HISTORY repeats itself	Page 830
HOME is home though it's never so homely	Page 831
The longest way round is the shortest way HOME	Page 833
HOMER sometimes nods	Page 834
HONESTY is the best policy	Page 836
HONEY catches more flies than vinegar	Page 837
Give HONOUR where honour is due	Page 839
The post of HONOUR is the post of danger	Page 840
There is HONOUR among thieves	Page 841
HOPE deferred makes the heart sick	Page 842
HOPE for the best and prepare for the worst	Page 847

HOPE is a good breakfast but a bad supper	Page 848
HOPE springs eternal	Page 850
If it were not for HOPE, the heart would break	Page 852
While there's life there's HOPE	Page 853
You can take a HORSE to the water, but you can't make ...	Page 855
HORSES for courses	Page 856
A little pot is soon HOT	Page 857
One HOUR's sleep before midnight is worth two after	Page 858
When HOUSE and land are gone and spent, then ...	Page 859
HUNGER drives the wolf out of the wood	Page 861
HUNGER is the best sauce	Page 862
A HUNGRY man is an angry man	Page 864
To run with the hare and HUNT with the hounds	Page 866
The HUSBAND is always the last to know	Page 867
An IDLE brain is the Devil's workshop	Page 868
IDLENESS in the root of all evil	Page 869
If IFS and ANDS were pots and pans, there'd be no work ...	Page 871
IGNORANCE of the law is no excuse for breaking it	Page 872
I know nothing except the fact of my IGNORANCE	Page 874
He that lives in hope dances to an ILL tune	Page 875
ILL weeds grow apace	Page 876
It's an ILL brid that fouls its own nest	Page 877
It's an ILL wind that blows nobody any good	Page 879
It is ILL sitting at Rome and striving with the Pope	Page 881
It's ILL waiting for dead men's shoes	Page 882
IMITATION is the sincerest form of flattery	Page 883
IN for a penny, in for a pound	Page 886
There is luck IN leisure	Page 887
There IS luck in odd numbers	Page 888
There IS nothing like leather	Page 889
Union IS strength	Page 890
IT is never too late to mend	Page 892
Every JACK has his Jill	Page 894
JACK is as good as his master	Page 896
JAM tomorrow and jam yesterday, but never jam today	Page 898
If a JOB'S worth doing, it's worth doing well	Page 899
If you can't beat them, JOIN them	Page 900

JOUK and let the jaw go by	Page 902
JOVE but laughs at lovers' perjury	Page 904
One for sorrow, two for JOY	Page 905
JUDGE not, that ye be not judged	Page 906
No one should be JUDGE in his own cause	Page 908
Be JUST before you're generous	Page 909
JUST what the doctor ordered	Page 910
KEEP a thing seven years and you'll always find a use for it	Page 912
KEEP no more cats than will catch mice	Page 914
KEEP your shop and your shop will keep you	Page 915
Findings KEEPINGS	Page 917
Take not a musket to KILL a butterfly	Page 918
Curiosity KILLED the cat	Page 921
KILLING no murder	Page 922
There are more ways of KILLING a dog than hanging it	Page 923
The KING can do no wrong	Page 925
KINGS have long arms	Page 926
Near is my KIRTLE, but nearer is my smock	Page 927
KISSING goes by favour	Page 929
Once a KNAUE, and ever a knave	Page 930
Fortune never KNOCKS twice at any man's door	Page 933
KNOW thyself	Page 934
What you don't KNOW can't hurt you	Page 936
You never KNOW what you can do till you try	Page 938
You should KNOW a man seven years before you stir his fire	Page 939
A little KNOWLEDGE is a dangerous thing	Page 940
KNOWLEDGE is power	Page 943
The wearer KNOWS best where the shoe pinches	Page 945

فرہنگ
امثال و حکم
انگلیسی
و
فارسی

دو جلدی

عابدیان کاسگری، علی اکبر، ۱۳۳۷-

فرهنگ امثال و حکم انگلیسی و فارسی / تالیف: علی اکبر عابدیان کاسگری،
تهران؛ هنرسرای اندیشه، ۱۳۸۶.
۱۰۲۴ ص.

English & Persian Proverbs

عنوان اصلی:

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیفا (فهرست‌نویسی پیش از انتشار).
کتابنامه: ص ۹۴۷-۹۴۹.

موضوع: ضرب‌المثل‌های فارسی و انگلیسی.

رده‌بندی کنگره: ۴ ف ۳۹۹۶/۴۱۶ PIR

رده‌بندی دیویی: ۳۹۸

کتابخانه ملی ایران: ۸۵-۳۲۳۴۳۰ م

ISBN 964-7457-47-2

شابک ۹۶۴-۷۴۵۷-۴۷-۲

زهرا چمن‌گرد

ویراستار:

علمیه

چاپ:

علمیه

صحافی:

اول - ۱۳۸۶

نوبت چاپ:

۳۰۰۰ جلد

شمارگان:

۱۲۵۰۰ تومان

قیمت:

کلیه حقوق این اثر متعلق به مولف است و هر نوع استفاده تجاری
از آن اعم از زیراکس، بازنویسی، ضبط رایانه‌ای و یا تکثیر به هر
صورت دیگر، کلاً و جزئاً، ممنوع و قابل تعقیب قانونی است.

فرهنگ
امثال و حکم
انگلیسی

و
فارسی
(جلد اول)

علی اکبر عابدیان

انتشارات هنرهای اندیشه

تهران ۱۳۸۶

به نام آنکه جان را فکرت آموخت

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

ای برادر زندگسی پیمانه است   معنی اندر وی مثال دانه است

دانه معنی بگیرد مرد عقل   ننگرد پیمانه را گر گشت نقل

اندیشمندان معتقدند تاریخ هر زبان، تاریخ جوامعی است که به آن زبان سخن می‌رانند. به تعبیر دیگر زبان آئینه‌ای است که قوانین اصلی هنر و اندیشه در آن انعکاس یافته و ارزش‌های فکری گویندگان یک زبان در عناصر تشکیل دهنده آن انباشته می‌شود. با این توصیف مطالعه زبان ملت‌ها فرصت مغتنمی است که می‌توان الهامات، منویات، ارزشها و انحطاطات جوامع را با آن دریافت.

دریانورد فرهیخته جناب آقای عابدیان دوست ارجمندی است که از فرصت مغتنم سیر در اکناف و سفر به کشورهای مختلف در راه مطالعه زبان‌های گوناگون بهره‌ها برد و پس از قریب به ربع قرن دریانوردی در اقیانوس‌های عالم و سیاحت کره خاکی، عاقبت در مام میهن ساکن و به تنظیم آثارش مشغول شد. انتشارات هنر برای اندیشه تلاش مجدانه دارد که هنر و اندیشه ایشان را که طی سالیان متوالی دریانوردی به خامه قلم کشیده‌اند، متناوباً به زیست طبع بیاوراید.

کتاب حاضر که جلد اول آن تقدیم می‌گردد، حاصل مطالعه و پژوهشی چند ساله ایشان در زبان و متون کهن و معاصر فارسی و انگلیسی و تا حدی زبان‌های دیگر است و این انتشارات رجاء واثق دارد با استقبالی که فرهنگ‌دوستان از این اثر ماندگار به عمل خواهند آورد. جلد دوم آن نیز بزودی به جامعه فرهنگ و ادب کشور تقدیم خواهد شد.

انشاء...

انتشارات هنر برای اندیشه

فهرست صفحات

پیشگفتار	صفحه یک تا سیزده
فهرست ضرب‌المثل‌های انگلیسی (Index)	صفحه ۲۳ - ۷
متون ضرب‌المثل‌ها و ارسال‌مثل‌های انگلیسی و فارسی (Main Texts)	صفحه ۹۴۵ - ۲۵
منابع اصلی ارسال‌المثل‌های انگلیسی (REFERENCES)	صفحه ۹۴۹ - ۹۴۷
اختصارات (ABBREVIATIONS)	صفحه ۹۵۰
مقابله ترتیب الفبائی ضرب‌المثل‌ها با صفحات امثال و حکم دهخدا	صفحه ۹۹۲ - ۹۵۱
مآخذ	صفحه ۹۹۳ - ۱۰۰۰

پیشگفتار

زبان‌شناسان، زبان را آسان‌ترین وسیله انتقال مفاهیم ذهنی می‌دانند و معتقدند زبان ساده‌ترین ابزاری است که انسان می‌تواند معانی متصوره خود را با آن مفاهمه نماید.

جامعه‌شناسان معتقدند بشر در ابتدا ناگزیر شد با توجه به خصلت اجتماعی بودن و نیاز به انتقال افکار و احساسات، نشانه‌هایی را برای تفهیم موضوع به کار برد، بعدها سعی شد با نامیدن موضوع و به‌کار بستن زبان شفاهی، تصور موضوع مورد نظر گوینده در ذهن طرف مقابل ایجاد شود. در مرحله بعد، بشر با توجه به همگونی برخی الفاظ، مجبور به معنی‌کردن شد، چامسکی معنی‌کردن را نوعی تداعی می‌داند که بلااراده انجام می‌گیرد و ذهن با درک رابطه بین الفاظ، موضوع مورد نظر متکلم را فهم می‌نماید.

لذا با عنایت به سه عنصر نشانه (= تصور موضوع محسوس)، معنی (= تصور موضوع غایب) و درک رابطه بین نشانه و معنی، مفهوم به صورت بالقوه مستفاد می‌شود و برای بیان کلیه کیفیات، اعم از احکام و اعمال عاقله و یا عواطف و احساسات نفسانی، زبان نقش اصلی را بر عهده می‌گیرد، اما زبان اساساً نشانه‌ای بیش نیست و به تنهایی توانایی تولید فکر نو را ندارد ولی قادر است که مجموعه گردآوری‌شده‌ای را برانگیزاند و تعاملی ایجاد نماید که گوینده از فکر به کلمه برسد و شنونده با دریافت کلمه به مفهومی که مورد نظر گوینده بوده است، دست یابد. از اینروست که اندیشمندان زبان‌شناس فکر را مقدم بر زبان شمرده و محیط بر سخن می‌دانند و زبان را آئینه‌ای می‌دانند که قوانین اصلی فکر و عوامل فکری گویندگان یک زبان در عناصر تشکیل‌دهنده آن انعکاس می‌یابد و عادات فکری و استعدادهای روحی و اخلاقی جامعه با مطالعه آن تشخیص داده می‌شود. افلاطون می‌فرماید: "سخن بگو تا ترا بشناسم" و سعدی علیه‌الرحمه می‌فرماید: "تا مرد سخن نگفته باشد - عیب و هنرش نهفته باشد" در یک مفهوم کلی با توجه به ترقی یا انحطاط نسبی زبان و ادبیات یک دوره تاریخی، ارزشها و یا انحطاطات آن دوره را می‌توان ارزیابی کرد. به همین دلیل است که گفته‌اند تاریخ یک زبان، تاریخ ملتی است که به آن زبان سخن می‌راند.

با این توضیحات، زبان قالبی است که فکر جامعه در آن شکل می‌گیرد و گویندگان آن به‌مرور به معانی دقیق آن دست یافته و ضمن مقید نمودن فکر به قید قواعد نحوی به مترادفات لطیفی رسیده و فکر ناپایدار که در نخستین مرحله‌ی خطور به ذهن کمابیش دارای ابهام است را به‌کمک آن ترتیب و قوام می‌بخشد. با تکیه بر همین تعاریف می‌توان فرهنگ توده را مجموعه‌ای از کلیه دریافته‌ها، تجربیات و شیوه زندگی و رفتارهای عامه مردم قلمداد نمود و سنتها، اخلاقیات، تفکرات ... و هر آنچه که نمودی از پویایی زندگی بشری در جامعه پیرامون است را مواد فرهنگ توده نامید. جامعه‌شناسان، بخشی از این مواد فرهنگی را باورهای مردمی نامیده‌اند.

این باورها مجموعه‌ای از اخلاقیات و مبانی رفتاری توده‌های مردم می‌باشند که پیچیدگی و ابهام نداشته و عموماً راهنمایی‌هایی برای تبیین باورهای توده‌های مردمند که به ساده‌ترین شکلی بیان شده و به صورت کلی امثال و حکم نامیده می‌شوند که نخبگان جوامع در برهه‌هایی از پیشینه تاریخی توده‌ها به تبیین هنری محتوای آنها روی آوردند. خصلت ذاتی ادبیات عامه موجب می‌شود که حکمتها به دلیل انطباق با دریافت عمومی به ادبیات نفوذ کرده و رایج شوند، در غالب اوقات مبدع و منشأ حکمتها از حوزه توجه خارج شده اما اصل مطلب در اذهان باقی مانده و حداقل به‌صورت انشادی به زندگی خود در ادبیات عامه ادامه داده است.

فرهنگتنگان جامعه پارسی‌گوی نیز به مدد صنایع مختلف نثر مسجع و نظم، سیاهه طوَلایی از حکمت‌های تجربی توده‌ها را در قالب جملات اندرزی (اندازه نگه‌دار که اندازه نکوست - صفحات ۴۱/۵۱۳)، تشبیهات (مثل طبل تهی - صفحه ۴۹۴)، اصطلاحات و عبارات کنایی (رفت ابروش را درست کند چشمش را کور کرد - صفحات ۵۰/۷۴/۴۹۵)، و گونه‌های دیگر همانند تلمیحات به پیکره ادبیات عمومی زبان فارسی افزوده‌اند.

نقش دین

از آنجا که دین در استقرار باورهای مردمی نقش مهمی دارد، مطالعه تعامل متون دینی با ضرب‌المثل دارای اهمیت است. از یکطرف بسیاری از ضرب‌المثلها ریشه در دین دارند و از طرف دیگر، متون دینی برای تبیین اندیشه به رویکرد عامه توجه داشته و از ضرب‌المثلها استفاده کرده‌اند. در قرآن کریم از امثال و حکم به منظور بیدار کردن ضمیر انسان‌ها استفاده شده است. این امثال که عموماً از واقعیات بهره گرفته‌اند، گذشته تاریخ بشری را پیش چشمانش قرار داده و به وی هشدار می‌دهند از بدی‌ها دوری جسته، خوبی‌ها را دنبال کرده و گذشته ناگوار خود را تکرار ننمایند. سرگذشت اقوامی که در قرآن مجید از آنها یاد شده در همین راستاست.

از دیدگاه علمی، کتاب خدا در توانایی ترسیم هنری و گویا نمودن ضرب‌المثل تا سر حد اعجاز پیش رفته است، ضرب‌المثل‌های قرآنی در واقع یکی از ابزار فهم آیات شریفه قرآن کریمند:

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

(الزمر: آیه ۲۷) و در این قرآن از هر گونه منلی برای مردم آوردیم باشد که آنان بند گیرند.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ يَقُولُوا الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّهُمْ إِلَّا مُنْطَلِقُونَ

(الروم: آیه ۵۸) و به راستی در این قرآن برای مردم از هر گونه منلی آوردیم و چون برای ایشان آیه‌ای

بیاوری آنان که کفر ورزیده‌اند حتماً خواهند گفت شما جز بر باطل نیستید.

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلَهُ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ

(الرعد: آیه ۱۷) [همو که] از آسمان آبی فرو فرستاد پس رودخانه‌هایی به اندازه گنجایش خودشان روان شدند و سیل کفی بلند روی خود برداشت و از آنچه برای به‌دست آوردن زینتی یا کالایی در آتش می‌گذازند هم نظیر آن کفی بر می‌آید خداوند حق و باطل را چنین مثل می‌زند اما کف بیرون افتاده از میان می‌رود ولی آنچه به مردم سود می‌رساند در زمین [باقی] می‌ماند خداوند مثلها را چنین می‌زند.

پیشینان نیز در کتب تورات و انجیل و مکتوبات مربوط به آموزه‌های بودا و امثالهم، در تبیین آراء از ضرب‌المثل‌ها بهره‌های فراوانی برده‌اند که در این کتاب به برخی از همین گونه ضرب‌المثل‌ها

اشاره شده است.

امثال و حکم

من این مثل که بگفتم ترا نکو مثلی است مثل بسنده بود هوشیار مردان را ناصر خسرو
امثال و حکم یکی از مراجع و ارکان معتبر ادبیات هر زبان و یکی از کهن ترین اشکال ادبی است.
امثال و حکم مبین قریحه، عواطف و رسوم یک ملت و از منابع تاریخ است. عبارات کوتاه امثال و
حکمی بازتاب فرهنگ و ارزشهای اجتماعی توده‌ها به شمار رفته و حکایت از تجارب طولانی
توده مردم دارند و در هر قالبی اعم از هزل و طنز و انتقاد، واقعیات رفتار اجتماعی، شیوه زیست،
و عقاید و رسوم باشندگان یک محدوده زبانی را بیان نموده و کاربر زبان را از به‌کار بستن تعابیر
طویل و احتجاجات نارسا و فرسایشی رها کرده و سخن سخت را به پیامی فصیح بدل می‌نمایند.
امثال، جمع مَثَل و مِثَل در زبان عربی به معانی همتا و مانند، برهان و دلیل، مطلق سخن، و پند و
عبرت به‌کار رفته است (تاج‌العروس، ذیل مثل)

مثلها ریشه در حکایات کهن دارند و در قالب‌های متفاوتی به‌کار می‌روند. گذشتگان فارسی‌زبان
مثل را یکی از اقسام بیست و چهارگانه ادب می‌شمردند و با استفاده از صنایع گوناگون، ارسال‌مثل
را در ادبیات به‌کار بسته و با استفاده از ارسال‌مثل و مطالب حکیمانه به آرایش کلام و تقویت بنیه
سخن پرداخته و بر مدعای سخن شاهی می‌آوردند.^(۱)

ابوعبید قاسم بن سلام، در سده سوم هجری قمری، مثل را همان سخنان پندآمیز اعراب عصر
جاهلیت دانسته که مقصود را به واسطه کنایه ادا می‌کرده‌اند. وی ضرب‌المثل را دارای سه ویژگی
اختصار لفظ، صحت معنی و حسن تشبیه می‌داند. (سیوطی، المزهَر، ۴۸۶/۱) بهمنیار معنی
اصطلاحی مثل را اینگونه تعریف کرده است: جمله یا ترکیبی است مختصر و مفید، مشتمل بر تشبیه
یا مضمونی حکیمانه که به سبب روانی لفظ، روشنی معنی و لطف ترکیب، قبول عام یافته است و
همگان آن را بدون تغییر یا با اندک تغییری در موارد مشابه به‌کار می‌برند (بهمنیار، ۵۲).

حکَم، جمع حکمت، حکَم در زبان عربی به معانی کلام سازگار با حقیقت، کار صحیح،
عدالت، علم و بردباری به‌کار رفته است (تاج‌العروس، ذیل حکَم)، حکمت مجموعه
رفتارهای اخلاقی و فرهنگی توده‌هاست و از خرد جمعی آنها سرچشمه می‌گیرد.

تاریخچه امثال و حکم

ملتهای کهن و از جمله اعراب، اغلب سخنان خود را با ضرب‌المثل ادا می‌کردند. در میان آثار عربی مجموعه‌های امثال و شرح و تفسیر آنها بارز می‌باشند. اولین مجموعه امثال عربی در اواخر عصر جاهلی گردآوری شد. در دوران اقتدار امویان، نَخَّار بن اوس عَذْری و همچنین عبید بن شریته جُرْهُمی به کار گردآوری امثال پرداختند. در سده دوم قمری ابو عمرو بن علاء و همچنین شرقی بن قطامی نیز به گردآوری امثال روی آوردند اما آثار آنها باقی نمانده است.

الامثال، کهن‌ترین اثر مربوط به گردآوری امثال عربی است که مشتمل بر ۱۶۰ ضرب‌المثل بوده و توسط مفضل ضبی در سده دوم قمری جمع‌آوری شده است. ابوفید مؤرج سدوسی نیز در سده دوم قمری به نگارش الامثال پرداخت.

در سده سوم قمری «الامثال‌نویسی» رونق بیشتری یافت. نصر بن شُعَیل، هشام بن محمد بن سائب کلبی، ابو عمرو شیبانی، معمر بن مثنی، ابوزید انصاری، ابو عبید قاسم بن سلام، عبدالملک اصمعی، ابوعثمان سعدان بن مبارک، و ابو عبدالله محمد بن اعرابی از گردآورندگان امثال در این سده هستند که الامثال تألیف ابو عبید قاسم بن سلام مهمترین اثر این سده می‌باشد. ابو عبید در این کتاب، بیش از ۱۴۰۰ ضرب‌المثل را با ترتیب موضوعی در ۱۹ فصل و ۲۵۹ باب و ۱۱ باب تکمیلی گرد آورده و از احادیث، حکایات، اشعار و اخبار دوره‌های جاهلی و اسلامی بهره گرفته است. این کتاب بعدها مورد استفاده بسیاری از نویسندگان قرار گرفت و چند تن از بزرگان از جمله عبدالله بن محمد توزی، احمد بن حرب نیشابوری، یعقوب بن سکیت، محمد بن حبیب بصری، محمد بن حسن بن دینار احوّل، و ابواسحاق ابراهیم بن سفیان زبیدی در سده سوم، ابوالفضل منذری در سده چهارم و ابوالمظفر محمد بن آدم هروی و همچنین ابو عبید بکری در سده پنجم قمری بر این کتاب شرح نوشته‌اند که اثر ابو عبید بکری با عنوان «فصل‌المقال فی شرح کتاب الامثال» از همه جامع‌تر است. در سده سوم قمری ابو عکرمه عامر بن عمران ضبی، عمرو بن بحر جاحظ، ابن قتیبه، ابوجعفر احمد بن محمد برقی کوفی، مفضل بن سلّمة بن عاصم، ابوالحسن علی بن مهدی اصفهانی، و احمد بن یحیی ثعلب نیز در زمینه ضرب‌المثل تألیفات داشته‌اند.

در سده چهارم قمری تدوین مجموعه‌های امثال رونق بیشتری یافت و بزرگانی همچون قاسم بن محمد انباری، علی بن حسن هُنائی، ابراهیم بن محمد نَفْطویه، بریه بن ابی یسر ریاضی، احمد بن ابراهیم بن سمکة قمی، و حمزه اصفهانی به کار گردآوری امثال پرداختند که ارزنده‌ترین آن مربوط به حمزه اصفهانی است. وی در نگارش اثر بدیعش که مشتمل بر ۱۲۰۰ ضرب‌المثل بر وزن "افعل من" می‌باشد، از ادبیات فارسی بهره فراوانی برد.

کتاب حمزه اصفهانی پس از الامثال ابو عبید، ارزنده‌ترین مرجع امثال‌نویسی است که در تدوین آثار بعدی به‌ویژه مجمع‌الامثال میدانی تأثیر به‌سزایی داشته است. در اواخر سده چهارم، ابوهلال عسکری نیز در کتابی با عنوان *جمهر الامثال* بیش از ۳ هزار ضرب‌المثل را در ۲۹ باب گرد آورد که ۸۰۰ مثل آن بر وزن "افعل من" می‌باشد.

در سده پنجم قمری، پرداختن به ضرب‌المثلهای از رونق افتاد اما کسانی چون زید بن رفاعه، ابوالفرج علی بن حسین بن هندو، محمد بن ابی‌القاسم عبیدالله مشهور به مسبحی، ابوالحسن علی بن فضل مؤیدی طالقانی، عبدالملک بن محمد تعاللی، و عبیدالله بن احمد میکالی به این امر همت گماشتند. کتاب دیگری نیز در زمینه امثال موجود است که مربوط به سده پنجم قمری است اما نویسنده آن ناشناس می‌باشد، در این کتاب ۱۳۷۵ ضرب‌المثل گردآوری شده است.

در سده ششم قمری، احمد بن محمد میدانی، شاهکار "مجمع‌الامثال" را تالیف کرد. مجمع‌الامثال که کتاب معیار ضرب‌المثل است را معتبرترین فرهنگ امثال دانسته‌اند. میدانی با مطالعه ۵۰ مثل‌نامه و آثار منظوم و منثور ادبیات عرب شش هزار ضرب‌المثل را در این کتاب گرد آورده است.

مجمع‌الامثال در سال ۵۳۲ قمری توسط ابویعقوب بن طاهر خُوی، از شاگردان میدانی مختصر شد و "فرائد الخرائد فی الامثال و الحكم" نام گرفت. محمد بن عمر زمخشری نیز در سده ششم مجموعه‌ای از ضرب‌المثلهای را در "المستقصى فی امثال العرب" گرد آورد.

افزون بر مثل‌نامه‌های کهن که به گردآوری ضرب‌المثلهای دوره جاهلی تا آغاز عصر عباسی پرداخته‌اند، آثار دیگری از ضرب‌المثلهای عامیانه عرب یافت می‌شود که در سده‌های ۱۳ و ۱۴ قمری تحریر شده‌اند.

و اما در زبان فارسی صنعت نحو، صنعتی مقوم و ریشه دار است، در مقدمه ابن خلدون می خوانیم: "و من الغریب الواقع ان حملة العلم فی الملة الاسلامیه اکثرهم العجم ... فکان صاحب صناعة النحو سیبویه و الفارسی من بعدهم و الزجاج من بعدهما و کلهم عجم فی انسابهم ... و لم یتم بحفظ العلم و تدوینہ الا الاعاجم و ظهر مصداق قوله صلى الله عليه و سلم لو تعلق العلم باکناف السماء لنا له قوم من اهل فارس" ممکن است برخی این خرده را بگیرند که منظور عبدالرحمن بن خلدون از عجم، ملت‌های غیر عرب است، اما نه تنها ابن خلدون به صنعت نحو سیبویه اشاره دارد بلکه این معنی که امروزه از واژه عجم مستفاد می شود در عصر ابن خلدون (سده هشتم قمری) رایج نبوده است: "عجم، مطلق در زبان عربها ایرانیان بودند، چون زودتر از هر بیگانه‌ای با ایرانیها آشنا شدند. سپس که اقوام بیگانه را دیدند آنها را هم عجم می گفتند."^(۱)

داستانهای کوتاه منثور و منظوم نیز در زبان فارسی پیشینه دیرینی دارند و یکی از شگفتی‌های ادب فارسی، آفرینش سخن ظریف در کمال ایجاز است که از عصر رودکی تا روزگار معاصر با بهره‌گیری از مایه‌های متنوع زبان فارسی و به کمک ذوق پارسی‌سرایان در دفتر بی‌بدیل ادب فارسی نقش بسته است. برخی از این حکایات در قالب ضرب‌المثل به زبانهای دیگر وارد شده‌اند، فیلسوف مشرق سده نوزدهم میلادی، رالف امرسون (R. W. Emerson 1882-1803) در پیشگفتار ترجمه^(۲) گلستان سعدی که فرانسیس گلدوین در آمریکا به چاپ رساند، می نویسد: "منشأ انبوهی از قصه‌ها و ضرب‌المثلهایی که در افواه ما مردم (غرب) است و آن را به نویسندگان جدید نسبت می دهیم، از سعدی به ما رسیده است."

توجه به تزئین کلام نیز از دیر باز مورد عنایت ادیبان فارسی‌زبان بوده است و این فرهیختگان ارجمند آثار ارزشمندی با رعایت مراتب فصاحت و بلاغت آفریده‌اند. "ایرانیان از زمان قدیم، عنایتی به تزئین ظواهر کلام داشته‌اند و در مکاتیب و رسائل دیوانی و غیر دیوانی اسلوب فنی و سبک صناعی به کار می بردند و نثر را به اقوال حکما و مواظ اخلاقی و دینی و اشعار و معیيات لطیفه موشح می ساختند و آن را به صورت قطعات ادبی، در کمال ظرافت و جمال در می آوردند. در ترکیب کلمات و کیفیت تعبیرات، تناسب بین متکلم و مخاطب و کاتب و مکتوب الیه و سایر

دقائق فنی را رعایت می‌کردند. در رسائل و مکاتیبی که بین عمال دولت و ملوک ساسانی و ملوک اطراف مبادله می‌شد و نیز کتب ادبی زبان پهلوی و خطبه‌هایی که پادشاهان هنگام بر تخت نشستن بیان می‌کردند میل به صنایع و محاسن لفظی و زیبایی کلام دیده می‌شود و این سبک در رسائل، بیش از خطب مراعات می‌شده است.^(۴)

با عنایت به ریشه‌دار بودن صنعت نحو و سابقه دیرینه به‌کار بستن ضرب‌المثل در زبان فارسی، ادیبان ایرانی از سده ششم قمری به گردآوری امثال روی آوردند. رشیدالدین وطواط نخستین ادیب ایرانی است که به این کار همت گماشت و به درخواست قطب‌الدین محمد خوارزمشاه به تألیف کتاب «لطایف‌الامثال و طرایف‌الاقوال» پرداخت. اما از آنجا که رشید وطواط علم امثال را از علوم عرب می‌دانست، مجموعه‌ای از مثل‌های عربی را گرد آورد و به فارسی ترجمه کرد و سپس حکایت‌های فارسی مربوط به آن مثل‌ها را به آنها افزود. کتاب بعدی، «قره‌العین» یا «قره‌العیون» است که از مؤلفی ناشناس و ظاهراً شیعه می‌باشد و در نیمه دوم سده ششم و اوایل سده هفتم قمری نوشته شده است. این کتاب نیز به ترتیب الفبایی حرف اول مثلها تنظیم شده، و دارای مقدمه و متن اصلی، شامل ۴ قسم و هر قسم در چند فصل و خاتمه است. قسم اول این کتاب از جهت اشتمال بر مثل‌های کهن و به‌کارگیری نثر شیوای فارسی، از مهم‌ترین منابع به شمار می‌رود.

در سده یازدهم قمری، محمدعلی هبله‌رودی در سال ۱۰۴۹ هجری قمری در حیدرآباد هندوستان به تألیف کتاب مجمع‌الامثال به ترتیب حروف الفبایی و مشتمل بر دو هزار مثل فارسی پرداخت. هبله‌رودی در سال ۱۰۵۴ هجری قمری، کتاب دیگری نیز به نام جامع‌التمثیل یا مجمع‌التمائیل را به ترتیب حروف تهجی تألیف نمود.

همزمان با هبله‌رودی، فارسی‌زبان دیگری در هندوستان به نام محمدصادق پسر محمدصالح صادقی اصفهانی فصل هشتم از باب سوم دانشنامه بزرگ خود به نام شاهد صادق را به مثل‌های فارسی اختصاص داد و حدود ۵۶۰ مثل فارسی را، به ترتیب حروف تهجی گرد آورد. میرک محمد تاشکندی نقشبندی بغدادی نیز در سده یازدهم قمری مجموعه نوادرالامثال که مجموعه‌ای از مثل‌های فارسی با ترجمه ترکی آنهاست را به ترتیب حروف تهجی گردآوری نمود. کتاب «امثال» یا

«مجمع الامثال» اثر میرزا محمد ظاهر مشتمل بر ۱۲۰۰ مثل و ترکیب و مضراع، اثر دیگر مربوط به سده یازدهم قمری است.

در سده دوازدهم قمری کتاب «مجمع الامثال» اثر ابراهیم خالص بوزروفجه‌ای رومی است که مجموعه‌ای از ضرب‌المثل‌های فارسی و ترکی است. قدیمی‌ترین اثر دوران اخیر، کتاب «امثال» تالیف نویسنده‌ای ناشناس در عصر قاجار است. این کتاب شامل مثل‌های فارسی به ترتیب حروف الفباست و نخستین مجموعه‌ای است که مؤلف آن به گردآوری جمله‌های عامیانه توجه نشان داده است. در سده چهاردهم قمری نیز کتابی مشتمل بر ۵۰۰۰ ضرب‌المثل توسط علی‌اکبر فرزند علی، نواده قائم‌مقام فراهانی تالیف شد. پس از وی، امیرقلی امینی ۱۰۰۱ سخن را در سال ۱۳۰۳ هجری شمسی در برلین به چاپ رساند، و پس از تکمیل آن در سال ۱۳۵۳ هجری شمسی در اصفهان در دو مجلد به زیور طبع آراست.

یکی از مهمترین آثار اخیر در زمینه جمع‌آوری امثال و حکم، مجموعه چهار جلدی امثال و حکم دهخدا شامل ضرب‌المثل‌های فارسی و ضرب‌المثل‌های رایج میان فارسی‌زبانان است که در سال ۱۳۱۱ هجری شمسی در تهران به چاپ رسید. عبارت «امثال و حکم» همت و پایمردی این رادمرد گرانقدر ادبیات معاصر را در ذهن متبادر می‌سازد و ارجمندی فارسی‌زبانان در گرامیداشت خادمان علم و فرهنگ را یادآور می‌شود. جامعیت مجموعه چهار جلدی امثال و حکم برخی امثله را احیاء نمود، این مجموعه غنی دارای حدود ۳۰ هزار عنوان مثلی، حکمی، زبانزدی، اصطلاحی و کنایه‌ای است و افزون بر اینها، ذیل بسیاری از عنوانها نزدیک به ۱۰ هزار مثل، حکمت، اصطلاح و کنایه، و نیز حدود ۱۲ هزار مورد مستند به شعر شاعران و یا نوشته نویسندگان مختلف آمده است. روش کیفی علامه دهخدا در تجميع تشبیهات عادی و سائره به سبک صاحب جامع‌الامثال (ابوالفضل احمدبن محمد نیشابوری) و شیوه صاحب جامع‌التمثیل (محمدعلی هبله‌رودی) و همچنین بهره‌برداری از روش دبیری ابوالفضل بیهقی در توضیح برخی امثله، پایمردی علامه را به سبک‌های موجود در تاریخ ادبیات فارسی روشن می‌سازد. از مطالب این اثر سترگ در تدوین کتاب حاضر و سامان‌دهی قالب ضرب‌المثل‌های فارسی بهره‌های فراوانی برده‌ام. ضرب‌المثل‌هایی که

در صفحات ۹۵۱ الی ۹۹۲ این کتاب اشاره شده‌اند، نشان می‌دهند که دستمایه پایه‌ای و تراز اصلی این کتاب، سعی در انطباق با ضرب‌المثل‌های علامه دهخداست.

فریدون بهمنیار دیگر ادیب فارسی‌زبان است که مجموعه‌ای از وی مشتمل بر ۶۰۴۷ مثل در سال ۱۳۶۱ هجری شمسی تحت عنوان «داستان‌نامه بهمنیاری» به چاپ رسید. احمد شاملو از شعرای معاصر، دیگر ادیب فارسی‌زبان است که در زمینه جمع‌آوری ضرب‌المثل اقدام نمود و از سال ۱۳۵۷ هجری شمسی چاپ مجموعه وزین کتاب کوچه را آغاز کرد. امثال در کتاب کوچه، از دیدگاه فرهنگ عامه، و بر اساس مداخل‌های نظم القبایی خاستگاه‌ها و واژه‌های محوری تنظیم شده، و در ۱۱ گروه کلی طبقه‌بندی گردیده است. ریشه‌های تاریخی امثال و حکم نیز اثر مهمی از مهدی پرتوی‌آملی است که به توضیح ریشه‌های ضرب‌المثل‌ها پرداخته است.

در مجموعه حاضر کوشش شده است که ضمن استفاده از متون معاصر، به گنجینه گرانبهای متون کهن ادبیات فارسی توجه بیشتری شود، متون کهنی که در رعایت سادگی زبان، روشنی سخن، انسجام کلام و بیان اندیشه، نمونه اعلای شیوایی و بلاغت می‌باشند. آثار گرانبهایی که تمثیلات آن، مملو از واژه‌های سنجیده و خوش‌آهنگ، تشبیهات زیبا و دلایز، ایهامات دقیق و موزون، استعارات لطیف و دل‌انگیز، کنایات به‌جا و استوار، توصیفات بدیع و خیال‌پرور، اشارات نغز و دلنشین، و آرایه‌های لطیف و روح‌افزاست. پر واضح است که ادبیات فارسی یادگارهای پر ارجی برای فارسی‌زبانان و برای همه بشریت به میراث نهاده است، اگر بنا بود که از هر یک از این یادگارها سطری نقل شود چند برابر این مجموعه فراهم می‌شد. البته نمونه‌های انتخاب شده به مثابه مشت‌ای از خروار است، بدیهی است که شاید بتوان نمونه‌های بهتری انتخاب کرد ولی مسلم است که هر انتخابی که به عمل می‌آمد ناگزیر باید از نمونه‌های دیگر صرف‌نظر می‌شد.

”زبان فارسی را دوستداران آن به گزاف و به شیوه مبالغه‌یسا از روی تعصب ملی زبان شیرین نمی‌گویند. کافی است هرکس اندکی به دانش‌های مربوط به بلاغت و شیوایی سخن آشنایی داشته باشد، چند صفحه از یکی از شاهکارهای نظم و نثر فارسی را از این نظر بخواند، و طرز تعبیر از معنی‌ها را به وسیله لفظ‌ها موشکافی کند، کلمه‌ها را در معنی‌های حقیقی و مجازی و استعاره‌یسی

تجزیه و تحلیل کند، کنایه‌ها و مثل‌ها و ارسال‌مثل‌ها را از هم باز شناسد، آنگاه به توانایی شاعران بزرگ و نویسندگان فارسی‌زبان در دوره‌های مختلف پی خواهد برد. (م. پ. گنابادی، گزیده مقالات). در انتخاب تمثیلات و قطعات سعی شده بر مبنای معیاری واحد، آنهایی انتخاب شوند که همواری و تناسب بین ضرب‌المثل و ارسال‌مثل در آنها رعایت و از حیث محتوا، به نتایج اخلاقی منتج شده، و از حیث نگارش به الزامات ادبی عنایت داشته و غفت قلم را نیز مورد توجه قرار داده باشند. هرچند که در پاره‌ای از قطعات، الفاظ رکیک استفاده شده اما استعمال این الفاظ، آنها را بی‌مقدار و مبتذل نساخته بلکه نیروی خلاقه ادیبان فارسی‌زبان و قابلیت و ذوق و استعداد گسترده ادیبان فارسی، رایت فضیلت را در آنها به اهتزاز درآورده و آن قطعات را نیز به متونی عمیق و اخلاقی بدل نموده است، با این حال توجه شده که واژه‌های رکیک در قالب حروف مختصر به‌کار روند.

در مورد رعایت نشانه‌گذاری و قواعد سجاوندی باید گفت که با عنایت به اینکه بیشتر نشانه‌ها سابقه استعمال چندانی در زبان فارسی ندارند و بعد از مشروطیت و پس از آشنایی با آثار غربی، از نشانه‌گذاری در زبان فارسی استفاده می‌شود، سعی شده تا در به‌کار بردنشان افراط صورت نگیرد. (قدیمی‌ترین آثار فارسی که نشانه‌گذاری در آنها رعایت شده است: نسخه فارسی ترجمان‌البلاغه مربوط به سده ششم قمری، روضه‌الانوار خواجوی کرمانی مربوط به سده نهم قمری، و تاج‌الترجم اسفرائینی مربوط به سده دهم قمری است که از بعضی از علامتهای نشانه‌گذاری در آنها استفاده شده است).

نکته دیگر آنکه هر چند کوشش شده تا از نقل نایابست نوشته‌ها دوری شود و به اصطلاح ادبا از اطناب ممل و ایجاز مخل اجتناب شود اما هر جا که تمثیل مترادفی در آثار دیگر به‌کار رفته، به لحاظ رعایت امانت در عدم تعبیر نوشته‌ها و همچنین امکان قیاس تطویر و جامعیت سبکهای مختلف ادبی، نقل شده است. این شیوه خوانندگان را به مقایسه آثار نیز بر می‌انگیزاند.

شایان توجه است که در نقل برخی مطالب مستخرج از ادبیات فارسی اندک تصرفی به‌عمل آمده و در نقل مطالب مستخرج از ادبیات انگلیسی به آثار بعد از سده چهاردهم میلادی (مانند آثار چاسر Chaucer شاعر سده چهاردهم میلادی و شکسپیر Shakespeare شاعر و درام‌نویس سده هفدهم میلادی) توجه بیشتری شده و در ترجمه انگلیسی آیات شریف از متن قرآن کریم انگلیسی پروفیسور آری

A. J. Arberry استفاده شده است. حروف‌نگاری و ویراستاری متون غیر انگلیسی و آثار کهن انگلیسی تلاش مضاعفی را می‌طلبید که جا دارد از کلیه اعضا گروه فنی قدردانی نمایم. و اما درباره شعر، همگان اذعان دارند که گرایش فطری فارسی‌زبانان به شعر و بهره بردن از زبان شعر به لحاظ ایجاز و اختصار در کلام و تفهیم معانی بلند و جامع‌الاطراف بودن دارای ریشه عمیقی است و اشعار فارسی از این طریق به ضرب‌المثل‌های فارسی راه یافته و قریب به اتفاق شعرای پارسی‌گوی در آثار ارزشمندشان از ضرب‌المثل استفاده نموده‌اند، اما با توجه به استدلال‌های تمثیلی به‌کار رفته در غالب اشعار و آموزه‌های اخلاقی و عرفانی حضرت مولانا، این بنده کمترین گرایش بیشتری به استفاده از آثار این بزرگوار داشته است.

پر واضح است که با عنایت به ارسال‌م‌لهای به‌کار رفته در دفاتر ششگانه مثنوی شریف، برخی تمثیلات از فراموشی تاریخی‌هایی یافته و میراث گرانبهایی برای فارسی‌زبانان رقم خورده است. بهره‌مندی حضرت مولانا از روش‌های نظیر استفاده از ضرب‌المثل، گواهی است بر اینکه نه تنها قوه عاقله مخاطبین مورد توجه وی قرار داشته بلکه عواطف و احساسات آنها نیز مورد نظر بوده، لذا در اقناع مخاطبان جهد بلیغ ورزیده و این کوشش مسئولانه و قرین به توفیق ایشان در امر تشریح و انتقال مسائل به مخاطبان در به‌کارگیری ضرب‌المثل در مثنوی شریف کاملاً مشهود است. شاید یک دلیل این امر که حضرت مولانا با وجود برخورداری از حالات و مقاماتی نظیر آنچه امثال بایزید و حلاج بدان رسیده‌اند چیزی از جنس سطحیات بر زبان نرانده، همین اهتمام به تعلیم و اقناع قوه عاقله مخاطبین باشد.

مولانا بر خلاف دیوان شمس که به توصیف تجارب عرفانی پرداخته، در مثنوی شریف کوشش نموده که معقول‌ترین روش تبیین تجارب را در اختیار مخاطب قرار دهد، لذا از امثال و حکم فارسی که در بسیاری موارد ملهم از ادبیات دینی است در مثنوی شریف استفاده فراوانی شده و حقیر توجه به این اثر جاویدان و اقتباس از ارسال‌م‌لهای آن را به امید غنای این اثر ناپذیر برگزیده‌ام. از سویی غالب اندیشمندان بر این عقیده‌اند که انسان امروزی به سبب دوری از معنویت در رنج است، بدون شک عنایت به اندیشه‌های والای لسان‌العارفین حضرت مولانا و درک پیام

ایشان، یکی از شیوه‌هایی است که راه رسیدن به اخلاق حسنه را هموار می‌سازد، آموزه‌های این عارف بزرگ در گذر تاریخ کمرنگ نشده و هر روز مشتاقان بیشتری دل به تعالیم ایشان می‌سپرند و از چشمه روحانی حکمت معنویشان بهره می‌برند.

گنجینه غنی مثنوی شریف تکیه‌گاهی برای جهانیان به شمار می‌آید و ترجمه این اثر ارزشمند به زبانهای مختلف حاکی از شور و شوق مردم جهان برای دستیابی به مضامین عرفانی و اخلاقی مولوی مشربی و اشاعه تفکر و پیام جاودانه این عارف والا مقام است.

نردبان آسمانست این کلام هر که زین بر می‌رود آید به‌بام

کلام آخر آنکه حقیر کوشش داشته است تا هر جا نظم و نثری از یک اثر گزیده شده، به جهت رعایت امانت نام پدیدآورنده آن ذکر شود، اما چنانچه خطبی صورت گرفته باشد از معصیت هر گونه انتحال تبری جسته و قبلاً از پدیدآورنده ارجمند پوزش می‌خواهم.

علی اکبر عابدیان کاسگری

(۱) «گاه باشد که آوردن یک مثل در نظم و نثر یا خطابه و سخنرانی اثرش در پروراندن مقصود و جلب توجه خواننده و شنونده بیش از چندین بیت منظوم و چند صفحه مقاله و رساله باشد.»
همای، جلال‌الدین، فنون بلاغت و صناعات ادبی، تهران: هما، ۱۳۶۷.

(۲) زیدان، جرجی: تاریخ تمدن اسلام، ترجمه علی جواهر کلام، تهران: امیر کبیر، ۱۳۷۹.

(۳) برخی از ایران شناسان مانند آربری A. J. Arberry این ترجمه به زبان انگلیسی را مفشوش می‌دانند.

آربری در اثر وزین خود *Classical Persian Literature* تقد جامعی بر این ترجمه ارائه نموده است.

(۴) خطیبی، حسین: فن نثر در ادب پارسی، به نقل از: ایران در زمان ساسانیان، کریستین سن، ترجمه رشید یاسمی،

تهران: امیرکبیر، ۱۳۶۷.